

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Патер І. Г.,
 доктор історичних наук, професор,
 завідувач відділу новітньої історії,
 Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
 (Україна, Львів), inukr@inst-ukr.lviv.ua

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ:

Давидюк Р. П. Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства: монографія / Руслана Петрівна Давидюк. – Львів; Рівне: Дятлик М., 2016. – 704 с.

У 2017 р. виповнюється 100 років з початку Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., у ході якої на авансцену європейської історії вийшла модерна українська нація. Ряд несприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів виявились на заваді реалізації українського державницького проекту. Одним із наслідків поразки українських визвольних змагань стало явище української політичної еміграції, розпорошеної на європейському континенті. Необхідністю докладного розгляду цього явища, помітного в житті міжвоєнної Європи, обумовлена актуальність монографії Руслани Давидюк.

В історіографії існує велика кількість різнопланових наукових праць, в яких висвітлено загальні питання еміграції українців. Проте до цього часу у вітчизняній науці не існувало комплексного дослідження, в якому був би розкритий феномен української політичної еміграції на етнічних українських землях у складі іншої держави – Другої Речі Посполитої. У спеціальній літературі проблема міжвоєнної української політичної еміграції в Польщі розглядалася польськими дослідниками О. Вішкою, О. Колянчуком, Я–Я. Бруським, З. Карпусем. Становище українських військових у таборах для інтернованих на території Польщі досліджували І. Срібняк, М. Павленко, розвідку та контррозвідку військового міністерства ДЦ УНР в екзилі – В. Сідак і Т. Вронська, наукову й освітню діяльність еміграції – А. Портнов. Не заперечуючи наукової

вартості цих праць та відмічаючи значний внесок їх авторів у розробку концептуальних проблем української політичної еміграції в Польщі, зауважимо, що вони не віддзеркалюють специфіку життєдіяльності емігрантів на території Західної Волині. Рецензована робота присвячена саме цим питанням.

Структура монографії раціональна, складається зі вступу, п'яти розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел, переліку скорочень, географічного, іменного покажчиків. Останній уможливує швидкий пошук інформації щодо багатьох людей, імена яких маловідомі або невідомі не лише загалу, але й фахівцям. Авторці вдалося прослідкувати долі сотень учасників Української революції 1917–1921 рр., котрі у 20–30-х рр. опинились у вимушеній еміграції на території Польщі.

Монографія «Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства» написана на ґрунтовній, об'ємній джерельній базі, яка авторкою поділена на документальні джерела (законодавчі акти, статутні, програмні документи політичних партій і громадських об'єднань, звітні матеріали, діловодча документація), статистичні, судово-слідчі документи, джерела особового походження (публіцистичні праці, спогади, листи, некрологи). Широке коло різних за специфікою та жанровими ознаками історичних джерел підкреслює і новизну, і наукову цінність роботи.

Підґрунтям праці стали документи архівів України, Польщі, Білорусі: Центральний державний архів громадських об'єднань України, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний історичний архів у Львові, Державні архіви Волинської, Рівненської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей, Галузевий державний архів Служби безпеки України у Києві та його територіальні підрозділи у Рівному, Луцьку, Полтаві, Тернополі, Государственный архив Брестской области, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Narodowe w Krakowie, Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Centralne Archiwum Wojskowe, а також Archiwum Instytutu Jozefa Piłsudskiego w Amerguse (колекція онлайн). Широко використано у роботі періодичну пресу («Українська трибуна», «Вісті УЦК», «Тризуб», «За державність», «Дзвін», «Досвітня зоря», «Українська нива», «Волинське слово», «Театральне мистецтво», «Діло» та ін.).

Доцільним є співставлення судово-слідчих документів двох видів: судово-слідчих справ на емігрантів, відкритих провадженням польською владою у міжвоєнний період, та радянських архівно-кримінальних справ на арештованих емігрантів, заведених після 1939 р. Переважна частина цих документів уперше введено до наукового обігу. Широкий спектр методологічних підходів, чітке дефініювання ключових понять,

запропонована та обґрунтована періодизація діяльності української політичної еміграції на території міжвоєнної Волині дозволили реалізувати мету та завдання роботи.

У другому розділі зроблено вдалу спробу дослідження процесу появи української політичної еміграції, її адаптації до західноволинського соціуму, відносин з польською владою, проблем регулювання правового статусу, а також взаємовідносин з більшовиками, які авторка кваліфікувала як «взаємне поборення» (с. 173–200).

У третьому розділі наукової праці викладено історію формування відділів УЦК та їх діяльності. Другий параграф присвячено роботі контрольно-розвідувальних пунктів військової спецслужби УНР у волинському прикордонні. Політичні пріоритети та ідеологічні погляди емігрантів розглянуто у третьому підрозділі. Інформативно насичений матеріал подано про міжвоєнну діяльність Володимира Оскілка, зокрема його роботу із захисту і допомоги емігрантам, що опинилися на Волині, утворення Українського громадського комітету допомоги емігрантам в Польщі з центром у Рівному, а також його протистояння з іншими емігрантами, зокрема генералом С. Білецьким, письменницею Галиною Журбою. Авторка порушила у монографії низку інших важливих питань, які досі майже не досліджувалися. Серед них – монархічний складник української політичної еміграції, пов'язаний з діяльністю ІІ Коша УНАКОТО, очолюваного Іваном Волошином.

Четвертий та п'ятий розділи монографії цілісно характеризують громадську, церковно-релігійну, кооперативну, культурно-освітню, літературно-мистецьку діяльність емігрантів. Належне місце відведено гендерному фактору в житті політичної еміграції. Водночас, окремі сюжети можна було б подати стисліше з огляду на надто широкий фактологічний матеріал.

Цінність рецензованої монографії підкреслимо наявністю в її висновках підстав для нових наукових пошуків та дискусій. Матеріал викладено цікаво й доступно, книга написана гарною літературною мовою.

Не претендуючи на вичерпність, вважаємо, що монографія «Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства» авторства Руслани Давидюк, доцента кафедри історії України Рівненського державного гуманітарного університету, здобувача Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, є концептуальною, комплексною науковою працею, заслуговує на увагу читацької аудиторії, буде корисною для кожного, хто цікавиться новітньою історією України і Польщі, а також питаннями краєзнавства.

*Pater I. G., doctor of historical sciences, Professor,
Head of department of contemporary history,
Institute of Ukrainian Studies named after I. Krypyakevych
(Ukraine, Lviv), inukr@inst-ukr.lviv.ua*

Review of the monograph: Davydiuk R. P. Ukrainian political emigration in Poland: staff, structure, social and political practices in the Volyn Voivodeship: monograph / Ruslana Petrivna Davydiuk. – Lviv; Rivne: Djatlyk M., 2016. – 704 p.

* * *

Щербак В. О.,
доктор історичних наук, професор кафедри
історії України історико-філософського факультету,
Київський університет ім. Бориса Грінченка
(Україна, Київ), shcherbak.vitalii@gmail.com

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ:

Фергад Туранли. Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття). – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 606 с.

Османістика є новим дослідницьким напрямом у вітчизняній тюркології. Її основи були закладені у минулому столітті визначними українськими сходознавцями Агатангелом Кримським, Василем Дубровським, Євгеном Завалинським. Згодом цю традицію успішно продовжили Омелян Пріцак, Ярослав Дашкевич та Віктор Остапчук. Проте їх зусиль виявилось недостатньо для повноцінного розвитку української османістики, що зумовило низький загальний рівень її результативності. Тому слід вітати появу праці кандидата історичних наук Фергади Туранли, як свідчення нового оптимістичного імпульсу в розвитку означеної галузі.

Автор здійснив наукове дослідження високого фахового рівня, яке ґрунтується на ретельному джерелознавчому опрацюванні османсько-турецьких писемних документів другої половини XVI – першої чверті XVIII століть, що містить у собі інформацію про Україну козацької доби. Значною мірою це стало можливим завдяки фонду «Меморіальний Кабінет Бібліотека-Архів-Музей Омеляна Пріцака» центру сходознавства Національного університету Києво-Могилянська академія, який є фактично єдиним науковим закладом, де розвивається османістика як напрямок тюркології в Україні.

Актуальність досліджуваної проблематики не викликає сумніву, адже тюркський чинник відіграв помітну роль в соціально-економічному та політичному житті України козацької доби. В той же час питання методології опрацювання османських джерел в наш час недостатньо розроблене. На заваді науковцям поза межами Туреччини, які намагаються здійснювати пошуки в сфері османської історії, постає проблема мови. Проте, автор даної монографії добре нею володіє і мав змогу тривалий час стажуватися у Стамбульському університеті та працювати у архівах та бібліотеках Туреччини.

Фергад Туранли виявив і систематизував у відповідності до проблематики даної студії велику кількість османсько-турецьких писемних документів XVI – першої чверті XVIII. При цьому він здійснив класифікацію історичних джерел за їхніми видами та жанровою належністю в межах тогочасної писемної традиції шляхом виявлення авторства, включаючи з'ясування їх світоглядних уявлень. Запропоновані автором правила вибору джерелознавчого матеріалу та інтерпретації отриманих результатів по суті є започаткування нового напрямку у розвитку української тюркології.

Необхідно відзначити, що монографія Фергади Туранли являє собою першу вдалу спробу здійснення відбору, систематизації та комплексного аналізу